

Vývoj úverového portfólia v rokoch 1993-2000
(postavenie úverov v podnikových finančných tokoch
a základné kritéria hodnotenia úverového rizika)

Ing. Dušan Preisinger

Inštitút menových a finančných štúdií Národnej banky Slovenska

I. časť

Miera úverového rizika a jej vplyv na ekonomickú pozíciu bankového sektora a jednotlivých bankových subjektov v SR je odbornej verejnosti všeobecne známa. Je vysoká a výrazne ovplyvňuje nielen reprodukciu úverových tokov, ale aj mieru úverovej angažovanosti bankového sektora. Zvyšuje sa význam analýz, ktoré umožňujú definovať odvetvové úverové riziká. Poznanie špecifik odvetvových finančných tokov môže tieto riziká minimalizovať. Inštitút menových a finančných štúdií vypracoval rozsiahlu analýzu vývoja odvetvového úverového rizika. Vybrané časti z tejto štúdie sú zhrnuté v nasledujúcich príspevkoch.

Výsledky analýzy sú v prvom rade určené bankovým analytikom, ktorí sa zaoberajú riadením úverového rizika, posudzovaním úveruschopnosti klienta a správou existujúcich úverových obchodov. Táto časť obsahuje analýzu vývoja úverového portfólia v rokoch 1993-2000 s dôrazom na jeho rizikovú štruktúru a stručné posúdenie jeho vplyvu na ekonomickú pozíciu bankového sektora. Je spracovaná na základe štatistických výkazov NBS z údajov predkladaných bankami. Obsahuje údaje o celom úverovom portfóliu bankového sektora SR podľa odvetvového členenia, časovej a rizikovej štruktúry.

Bankové úvery stále predstavujú najvýznamnejšiu formu finančného vzťahu medzi bankovým sektorom a podnikovou sférou. Úvery poskytnuté podnikovej sfére dosiahli k 31.12.2000 hodnotu 341.924 mil.Sk.¹ Z hľadiska reprodukcie úverového portfólia však dlhodobo prebiehajú dve protichodné tendencie.

- Prvú predstavuje dlhodobo nízka agregovaná výkonnosť tej časti podnikovej sféry, ktorá je závislá na domácich úverových zdrojoch. Výsledkom je zvyšovanie reprodukcie je finančných tokov na cudzích zdrojoch. Rast finančnej závislosti významnej časti úverových dlžníkov však prebieha pri jednoduchej reprodukcii materiálových tokov. V mnohých prípadoch aj pri ich poklese. Klesá tak obrátkovosť aktív v tržbách a a zvyšuje sa rizikovosť splácania záväzkov.
- Druhú tendenciu predstavuje pokles úverov v štruktúre aktívnych obchodov bankového sektora. Rozhodujúcou príčinou je všeobecná miera úverového rizika, ktorá ovplyvňuje výšku udržateľnej

¹ Do analýzy vývoja úverového portfólia nie je zahrnutá hodnota úverov poskytnutých odvetviam peňažníctvo a poisťovníctvo. Ich podiel na celkovej hodnote úverov predstavuje iba 2,81%, a podiel na celkovej hodnote klasifikovaných úverov je 3,02%. Analýza je zameraná na vývoj úverového portfólia a úverového rizika nefinančných podnikateľských subjektov.

úverovej angažovanosti bankového sektora a jednotlivých bánk. Výsledkom je pokles úverovej angažovanosti. Pri nedostatku alternatívnych zdrojov financovania reprodukcie prevádzkového cyklu významnej časti podnikovej sféry sa následne predlžuje doba obratu úverových tokov. S dopadom na vývoj všeobecnej miery úverového rizika. Nasledujúca tabuľka a grafické znázornenie vyjadruje vývoj úverovej angažovanosti bankového sektora.

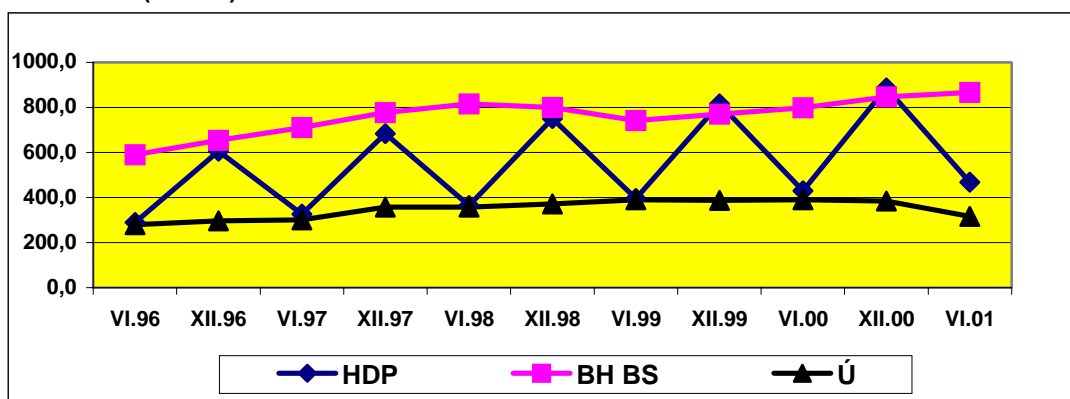
Tab. č. 1

ukazovateľ/rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	VI.99	1999	VI.00	2000	VI.01
BH/HDP	114,03	108,30	109,50	118,23	113,27	106,55	187,30	94,42	186,00	96,11	185,27
Ú/HDP	64,80	55,22	52,76	55,90	49,90	45,32	98,38	42,95	90,80	39,65	67,51
Ú/BH	56,81	51,03	48,18	47,27	44,07	42,54	52,53	41,50	38,82	38,54	36,44

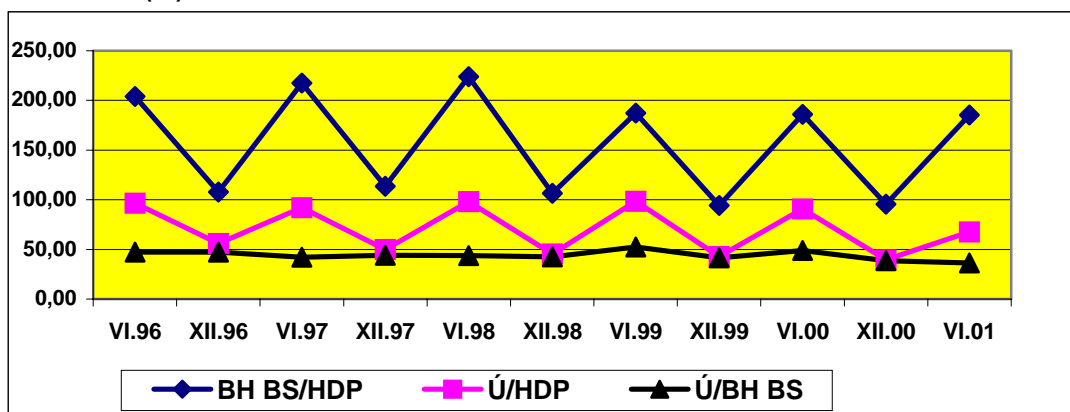
BH = bilančná hodnota bankového sektora

HDP = hrubý domáci produkt v bežných cenách

Graf č. 1a (mil.Sk)

Graf č. 1b (%)

Bilančná hodnota bankového sektora sa v absolútnom vyjadrení zvýšila, ale k hodnote tokov dôchodkov v ekonomike sa nepretržite znižuje. Rozhodujúcou príčinou je výrazný pokles úverovej angažovanosti, ktorý aj po reštrukturalizačných krokoch má charakter credit crunch.²

² Prístupy k posúdeniu credit crunch a hlavne k príčinám poklesu absolútnej, resp. relatívnej úverovej angažovanosti sú rôzne. Rozhodujúce je, či východiskovou príčinou je pokles dopytu po úveroch, úrokové sadzby, výkonnosť podnikovej sféry, reálna likvidita bankového sektora, alebo kombinácia týchto základných faktorov. Je na čitateľovi, či na základe výsledkov tejto analýzy bude súhlasiť s názorom, že rozhodujúcou príčinou je všeobecne nízka výkonnosť úverových dlžníkov a súčasne nedostatočný agregovaný vnútorný potenciál bankového sektora, ktorý by umožnil zvýšiť prah akceptovateľného úverového rizika.

Je ovplyvnený zaostávaním reštrukturalizácie úverovo zaťaženej podnikovej sféry. Nevytvoril sa priestor, aby ozdravenie úverového portfólia vyvolalo rozšírenú reprodukciu úverových tokov.

Schopnosť bankového sektora uspokojiť dopyt podnikovej sféry po úveroch je ovplyvnená reálnou návratnosťou úverov. Tú je možné vyjadriť koeficientom úverového rizika (KÚR):

$$KÚR = \frac{x \cdot 0 + y \cdot 0,05 + z \cdot 0,2 + q \cdot 0,5 + w \cdot 1}{\Sigma \text{ úverov}}$$

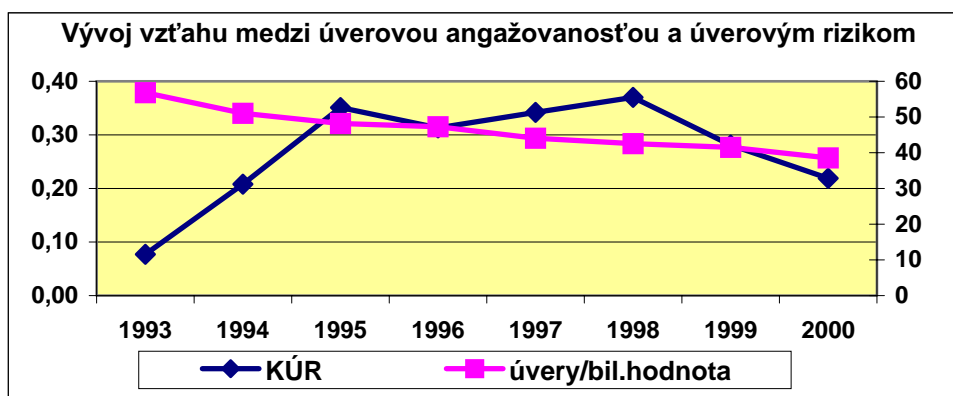
kde x = štandardné úvery
y = štandardné úvery s výhradou
z = neštandardné úvery
q = pochybné a sporné úvery
w = stratové úvery

Kvantifikuje v podstate potrebu tvorby opravných položiek v hal. na 1,-Sk poskytnutých úverov bez zohľadnenia kolaterálov. Vyjadruje celkovú hodnotu úverových tokov, ktoré nie sú návratné v stanovenej lehote splatnosti. Jeho výška ovplyvňuje reprodukciu úverového portfólia, ktorá závisí od schopnosti bankového sektora vysporiadať sa s úverovými stratami. Tie odčerpávajú disponibilné úverové zdroje bankového sektora. Z nasledujúcej tabuľky a grafického znázornenia je zrejmé, že nepretržitý pokles úverovej angažovanosti je sprevádzaný vysokou všeobecnou mierou úverového rizika:³

Tab. č. 2

ukazovateľ / rok (%)	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
KÚR	0,077	0,208	0,351	0,313	0,342	0,370	0,283	0,219
úvery/bilančná hodnota	56,81	51,03	48,18	47,27	44,07	42,54	41,50	38,54

Graf č. 2

ľavá číselná os vyjadruje hodnotu KÚR; pravá číselná os hodnotu vzťahu „úvery/bilančná hodnota“ v %

³ Dlhodobý udržateľný podiel úverových strát by nemal byť vyšší ako 2% bankových aktív. Dosiachnutie tohto parametra je významným predpokladom kapitálovej stability bankového sektora, resp. banky. Na základe analýz IMFŠ zameraných na hodnotenie vplyvu úverového rizika na ekonomickú pozíciu bánk (za obdobie 1995-2000) sú definované tri úrovne rizikovosti úverového portfólia (pri podiele výnosových aktív na aktívach na úrovni 90%):

1. Pre zabezpečenie stabilnej reprodukcie úverov je udržateľná hodnota KÚR na úrovni **0,100** (z 1,-Sk poskytnutých úverov sa nespláca 10 hal.) Banka je schopná vykryť medziročný prírastok úverových strát vlastnými zdrojmi.

2. Vyššia riziková úroveň odčerpáva potenciál pre jednoduchú reprodukciu úverového portfólia. Hodnota KÚR nad **0,300** zvyšuje bilančnú nerovnováhu banky.

3. Výsledkom úverového rizika nad **0,500** je nielen pokles vlastného kapitálu a ohrozenie likvidity banky, ale aj jej solventnosti (potvrdil to vývoj niektorých bánk a úverovým rizikom nad touto úrovňou).

Najvyššiu všeobecnú mieru úverového rizika vykázal bankový sektor k ultimu roka 1998. Z 1,-Sk poskytnutých úverov sa v lehote splatnosti nesplácalo 37 halierov. Z grafu je zrejмый vplyv postúpenia pohľadávok na pokles hodnoty KÚR. Úverová angažovanosť však naďalej klesá. Rozhodujúcou príčinou je, že pokles úverového rizika nie je výsledkom zvýšenia výkonnosti úverových dlžníkov, ale je výsledkom zmeny rizikovej štruktúry pohľadávok ich postúpením.⁴ Pri abstrahovaní od vplyvu postúpenia pohľadávok je možné konštatovať nepretržitý rast všeobecnej miery úverového rizika a nepretržitý pokles úverovej angažovanosti. Výnimku predstavuje rok 1996. Zmiernenie poklesu úverovej angažovanosti z dôvodu intenzívnejšieho refinancovania sa prejavilo v poklese hodnoty KÚR. Išlo však o pokles dočasný. Vývoj úverového rizika nie je zrkadlom výkonnosti úverovo zaťaženej podnikovej sféry, je výsledkom ochoty, resp. schopnosti bankového sektora reprodukovať úverové toky.

Nasledujúca tabuľka vývoja KÚR podľa jednotlivých odvetví potvrdzuje, že miera úverového rizika je všeobecná. Umožňuje tiež posúdiť vplyv postúpenia pohľadávok na vývoj odvetvovej miery úverového rizika.⁵

Tab. č. 3 (výška KÚR)

odvetvie	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1.	0,138	0,341	0,607	0,617	0,653	0,683	0,773	0,842
2.	0,026	0,050	0,019	0,076	0,129	0,141	0,092	0,050
3.	0,021	0,059	0,352	0,347	0,413	0,452	0,679	0,486
4.	0,081	0,203	0,377	0,340	0,414	0,486	0,369	0,307
5.	0,014	0,047	0,092	0,101	0,137	0,192	0,190	0,113
6.	0,092	0,345	0,346	0,305	0,329	0,399	0,508	0,530
7.	0,221	0,507	0,513	0,453	0,464	0,603	0,464	0,426
8.	0,089	0,159	0,447	0,474	0,475	0,524	0,496	0,578
9.	0,093	0,296	0,488	0,435	0,487	0,530	0,422	0,361
10.	0,039	0,034	0,143	0,046	0,056	0,062	0,046	0,048
11.	0,031	0,117	0,239	0,224	0,235	0,466	0,379	0,457
12.	0,105	0,264	0,453	0,418	0,453	0,485	0,436	0,416
13.	0,076	0,216	0,341	0,196	0,264	0,269	0,328	0,227
14.	0,069	0,250	0,216	0,191	0,195	0,203	0,078	0,043
celkom	0,077	0,208	0,351	0,313	0,342	0,370	0,283	0,219

1 = poľnohospodárstvo, poľovníctvo, rybolov
 2 = lesníctvo a ťažba dreva
 3 = dobývanie nerastných surovín
 4 = potravinársky priemysel
 5 = chemický a farmaceutický priemysel
 6 = hutníctvo a strojárstvo
 7 = elektrotechnický a elektronický priemysel

8 = textilný, odevný a kožiarsky priemysel
 9 = ostatný priemysel
 10 = výroba a rozvod elektriny, plynu a vody
 11 = výstavba a stavebníctvo
 12 = obchod, odbyt, pohostinstvo a ubytovanie
 13 = doprava, skladovanie, cestovný ruch a spoje
 14 = ostatné činnosti

⁴ V rámci prvej etapy reštrukturalizácie bolo postúpených 82 217 mil. Sk úverových pohľadávok vrátane príslušenstva. Hodnota klasifikovaných úverov vykázaných bankami však klesla iba o 50 383 mil. Sk V druhej etape bolo postúpených 34 198 mil. Sk klasifikovaných pohľadávok, ich bilančná hodnota sa však znížila iba o 24 626 mil. Sk

⁵ Do odvetvia „14 – ostatné činnosti bolo“ alokovaných k ultimu roka 2000 163 832 mil. Sk úverov. Predstavovalo to 47,92% celkovej úverovej angažovanosti bankového sektora. Rozhodujúcu časť však predstavovali pohľadávky postúpené do Slovenskej konsolidácie, a.s., kategorizované ako štandardné. Výsledkom bol pokles hodnoty KÚR tohto odvetvia z úrovne 0,203 v roku 1998 na úroveň 0,043 v roku 2000.

KÚR vyjadruje schopnosť úverových dlžníkov splácať úvery. Splácanie úverov je ovplyvnené ich ekonomickou pozíciou. Vývoj KÚR podľa odvetví je východiskom pre definovanie odvetvových úverových rizík. V súčasnosti sa pri posudzovaní bonity klienta zvyšuje požiadavka posúdenia špecifík odvetví z pohľadu štruktúry aktív, obrátkovosti obežných aktív, obrátkovosti tržieb a ďalších parametrov ovplyvňujúcich reálny cash-flow úverového dlžníka, ktoré sú typické pre konkrétne odvetvie. Nerešpektovanie odvetvových špecifík pri poskytovaní úveru je rozhodujúcou príčinou úverových strát, ktorých výška je pre bankový sektor dlhodobo neudržateľná. Oživenie úverových tokov by malo byť spoločným záujmom podnikovej sféry a bankového sektora. Nasledujúca tabuľka totiž vyjadruje mieru vstrebávania finančných porúch v podnikovej sfére bankovým sektorom cez úvery. Vyjadruje tiež odčerpávanie vnútorného potenciálu bankového sektora na reprodukciu úverového portfólia:

Tab. č. 4 (vybrané ukazovatele úrovne úverových strát)

ukazovateľ / rok (%)	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ÚS / bilančná hodnota	4,75	11,23	17,89	14,08	14,14	15,74	12,86	8,92
ÚS / vlastný kapitál	50,80	91,28	156,66	139,73	151,12	161,36	101,34	126,13

ÚS = úverové straty

Dopad úverových strát sa prejavuje v dvoch úrovniach:

1. Úverové straty počas celého obdobia do reštrukturalizácie bánk s vysokou úverovou angažovanosťou dlhodobo odčerpávali bilančný zisk. Dôsledkom bol nedostatok zdrojov na zabezpečenie rozšírenej reprodukcie úverových tokov, ktorá zohľadňuje mieru inflácie. Zvýšená úverová angažovanosť nad rámec udržateľného rastu bankového sektora sa prejavila v raste jeho nekrytej straty.
2. Úverové straty však navyše spôsobovali dlhodobú výslednú stratovosť bankového sektora. Dôsledkom bol nedostatok zdrojov na zabezpečenie aj jednoduchej reprodukcie úverových tokov bez rizika ohrozenia finančnej stability bankového sektora. Nie z pohľadu bilančnej hodnoty úverov, ale z pohľadu poklesu ich podielu na HDP (tab.č.1).

Príčinu vysvetľuje nasledujúca tabuľka. Charakterizuje rizikovú štruktúru úverového portfólia odvetví podľa v súčasnosti platných princípov kategorizácie úverových pohľadávok:

Tab. č. 5 (podiel v % na celkovom úverovom portfóliu)

hodnota KÚR / rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
do 0,100	79,60	13,97	3,80	6,92	6,88	7,80	46,83	57,31
0,101 – 0,300	20,40	65,09	31,69	31,55	30,80	27,64	1,38	3,50
nad 0,300	-	20,94	64,51	61,53	62,32	64,56	51,79	39,19
z toho nad 0,500	-	2,28	6,62	5,80	5,45	17,26	17,27	14,50

Táto riziková štruktúra znamená, že aj po reštrukturalizácii zostalo v bankovom sektore úverové portfólio, z ktorého sa ku koncu roka 2000 z 1,-Sk poskytnutých úverov v okamihu splatnosti nesplatilo takmer 22 halierov.

Základným predpokladom návratnosti úveru je rešpektovanie reálnej obrátkovosti podnikových aktív, ktoré sú úverom financované. V dlhodobom priemere za roky 1993-2000 bola agregovaná doba obratu podnikových aktív 422 dní. Súčasne ukazovateľ „tržby/aktíva“ štatisticky významnej vzorky úverových dlžníkov dosiahol hodnotu iba 0,87. Znamená to, že 1,- Sk podnikových aktív vyprodukuje iba 87 halierov tržieb za rok. Pritom významná časť podnikových tržieb je realizovaná pri bilančnej strate. Pri takejto ekonomickej pozícii úverových dlžníkov je poskytovanie krátkodobých úverov jednoznačným nerešpektovaním ich schopnosti splácať úver bez rizika zvýšenia celkovej finančnej závislosti. Bariérou však je požiadavka zabezpečiť základné parametre likvidity banky. Časová previazanosť aktív a pasív aj v súčasnosti neumožňuje poskytnúť úvery adekvátne obrátkovosti finančných tokov úverových dlžníkov.

Nasledujúce tabuľky vyjadrujú mieru rešpektovania reálnej obrátkovosti aktív úverových dlžníkov bankovým sektorom. Spomínaný nesúlad medzi dobou požadovanej splatnosti úverov a obrátkovosťou aktív úverových dlžníkov sa premieta do vývoja rizikovosti úverov podľa časového členenia: ⁶

Tab. č. 5a (podiel na poskytnutých úveroch celkom v %)

Ukazovateľ / rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
krátkodobé úvery/úvery	35,4	37,9	37,9	40,4	37,0	39,2	31,9	35,2
strednodobé úvery/úvery	21,1	18,6	20,3	21,8	23,6	22,5	37,3	37,0
dlhodobé úvery/úvery	43,5	43,4	41,8	37,9	39,4	38,3	30,8	27,8

Tab.č.5b (koeficient)

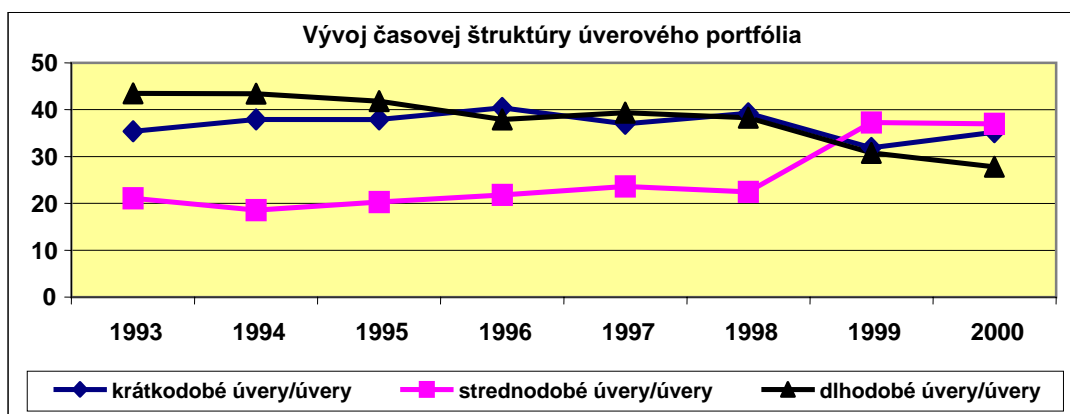
Ukazovateľ / rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
KÚR↔krátkodobé úvery	0,153	0,237	0,295	0,236	0,277	0,329	0,326	0,217
KÚR↔strednodobé úvery	0,088	0,305	0,422	0,362	0,355	0,394	0,141	0,094
KÚR↔dlhodobé úvery	0,044	0,201	0,366	0,368	0,394	0,423	0,409	0,386
KÚR celkom	0,077	0,208	0,351	0,313	0,342	0,370	0,283	0,219

- Vysoká hodnota KÚR dlhodobých úverov bola výsledkom vysokej prevádzkovej leverage – „fixné náklady/tržby“, keď do cenovej kalkulácie premietnutá hodnota odpisov sa nerealizovala v tržbách. Odpisy deklarované vo výsledovkách nie sú zdrojom reálneho cash-flow. Vysoký podiel dlhodobých úverov na úveroch nebol výsledkom ich reprodukcie, ale vysokej hodnoty umrtných dlhodobých úverových tokov. Hodnota KÚR týchto úverov, ktorá sa dlhodobo pohybuje nad úroveň 0,300 neumožňuje bankovému sektoru ani ich jednoduchú reprodukciu.

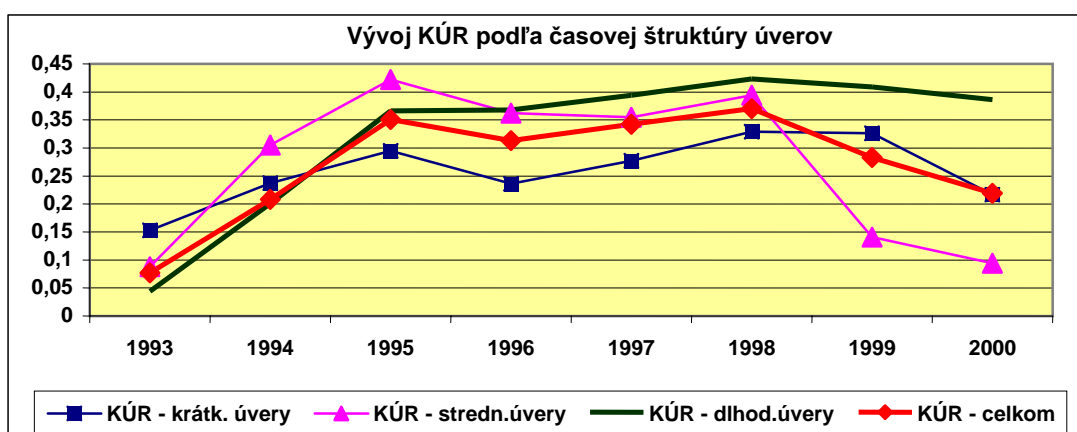
⁶ Pre informáciu: k polroku 2001 podiel krátkodobých úverov v časovej štruktúre úverového portfólia je v podstate nezmenený a dosiahol hodnotu 35,3% úverového portfólia. Koeficient úverového rizika sa však zvýšil na hodnotu 0,289 a približuje sa úrovni pred postúpením pohľadávok.

- Nízka návratnosť investičných úverov odčerpáva bankovému sektoru dlhodobé úverové zdroje. Bankový sektor sa preto orientoval na reprodukciu krátkodobých úverov z dôvodu časovej previazanosti aktív a pasív ako významného faktora likvidity. Výsledkom tohto rozporu - na jednej strane orientácia na krátkodobé úvery a na strane druhej obrátkovosť podnikových aktív sa prejavil vo vysokej hodnote KÚR aj krátkodobých úverov. Aj stratovosť krátkodobých úverov ohrozuje kapitálovú stabilitu bankového sektora. Už spomínaná zvýšená úverová angažovanosť v roku 1996 bola najviac orientovaná do krátkodobých úverov. Výsledkom bol výrazný pokles úverového rizika. V nasledujúcom období však tieto úvery pri poklese úverovej angažovanosti zaznamenali najvyšší rast stratovosti. Potvrďuje to všeobecne vysokú závislosť podnikovej sféry na cudzích zdrojoch. Preto vývoj všeobecnej miery úverového rizika zatiaľ nie je možné považovať za indikátor zmien výkonnosti úverových dlžníkov, ale schopnosti a ochoty bankového sektora reprodukovať úverovú závislosť.
- Z údajov je zrejmé, že postupne najmenej rizikovými sa stávajú strednodobé úvery. Najreálnejšie rešpektujú dobu obratu podnikových aktív, ich obrátkovosť v tržbách a mieru akumulácie disponibilného zisku. Tie ako jediné aj v súčasnosti neznižujú pracovný kapitál úverových dlžníkov. Vývoj úverovej angažovanosti a rizikovosti podľa časového členenia dokumentujú nasledujúce grafy:

Graf č. 3a

Graf č. 3b

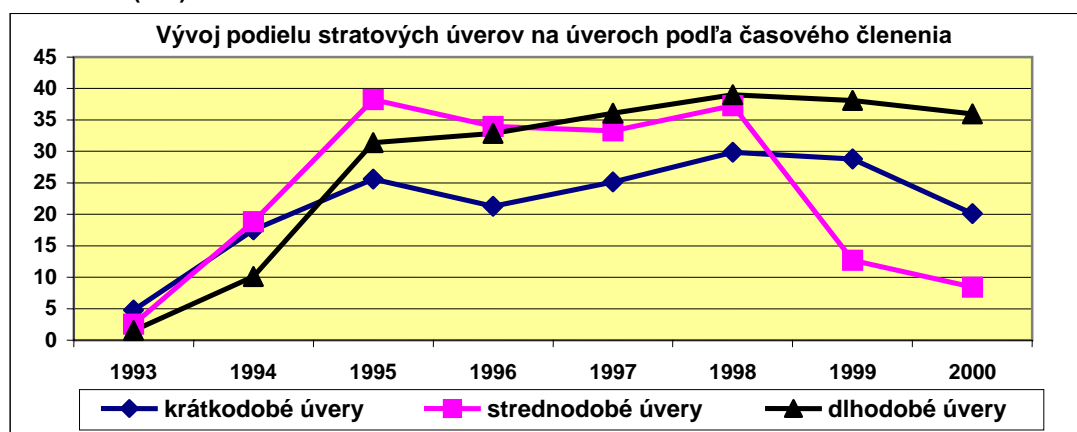

Tab. č. 6

ukazovateľ / rok (%)	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
stratové úvery/úvery	2,88	14,57	30,58	28,43	31,38	34,10	25,71	20,26
strat.úvery/bil.hodnota	1,77	7,86	15,60	12,77	12,98	14,51	11,70	8,92

Podiel stratových úverov na bilančnej hodnote dlhodobo prevyšuje udržateľnú mieru 2%. Ak bolo konštatované, že vysoká miera úverového rizika a jej prakticky nepretržitý rast má všeobecný charakter podľa odvetví, to isté platí aj pre vývoj stratových úverov podľa ich časovej štruktúry. Dokumentuje to vývoj ukazovateľov, ktorý obsahuje nasledujúci graf:

Graf č. 4 (v%)

Okrem spomínaného roku 1996, kedy krátkodobou rizikovou štruktúrou úverov zlepšila výrazná úverová angažovanosť, bol v rokoch 1993 – 1998 zaznamenaný rast podielu stratových úverov vo všetkých skupinách. Rast stratovosti dlhodobých úverov sa dokonca ani v roku 1996 neprerušil. V nasledujúcom období ho „kopíroval“ rast stratovosti krátkodobých úverov. Potvrzuje to reálnu previazanosť medzi dlhodobými a krátkodobými úvermi, refinancovaním sa postupne vstrebávali dlhodobé úverové straty. Rast rizikovosti krátkodobých úverov bol v nasledujúcom období dokonca rýchlejší. Príčinou bolo, že krátkodobé úvery nevytvárali a naďalej nevytvárajú potenciál rastu pracovného kapitálu úverovo zaťaženej podnikovej sféry. Významná časť krátkodobých úverov nahrádza nízku efektívnosť investícií, nie financovanie udržateľného prírastku obežných aktív.

Odvetvová výška KÚR dlhodobých úverov a v rámci nej podiel stratových úverov potvrdzuje všeobecne nízku efektívnosť podnikových fixných aktív. Ide najmä o odvetvia s vysokým podielom odpisov v štruktúre nielen celkových, ale najmä fixných nákladov (poľnohospodárstvo, dobývanie nerastných surovín, potravinársky priemysel, hutníctvo a strojárstvo, elektrotechnický, elektronický, textilný priemysel, výstavba a stavebníctvo, obchod a doprava). Ich nízka výsledná rentabilita sa premieta do zápornej hodnoty cash-flow, kedy bilančná strata pohlcuje aj hodnotu odpisov. Identifikácia príčin rizík a stratovosti dlhodobých úverov by mala byť jednou z priorit analýz úverového portfólia. Ich nízka miera návratnosti je jednou z významných príčin neefektívnej alokácie krátkodobých úverových zdrojov.

Najvyššiu rizikovosť krátkodobých úverov zaznamenávajú opäť odvetvia: poľnohospodárstvo, ťažba nerastných surovín, hutníctvo a strojárstvo, textilný priemysel, výstavba a stavebníctvo a obchod. Ak pri dlhodobých úveroch je príčinou nízka efektívnosť investícií, príčinou rizikovosti krátkodobých úverov je dlhá doba obratu obežných aktív.

Výsledkom všeobecnej miery úverového rizika je tak akumulácia týchto dvoch faktorov, ktoré sú vzájomne prepojené. Štruktúra finančnej a v rámci nej úverovej závislosti má aj svoju časovú postupnosť. Nízka efektívnosť investícií nezabezpečovala predpokladaný udržateľný rast. Nedostatočná, resp. predlžujúca sa akumulácia reálnych tržieb zvyšovala nároky na financovanie reprodukcie prevádzkových nákladov cudzími zdrojmi. Synergický efekt spomínaných faktorov mal za následok, že nízka návratnosť dlhodobých úverov sa „riešila“ ich refinancovaním krátkodobými úvermi. Tie však postupne absorbovali dopady dlhodobo nízkej efektívnosti. Potvrdzujú to údaje v nasledujúcej tabuľke. Obsahuje aktuálne údaje k 31.12.2000 o krátkodobej a dlhodobej úverovej angažovanosti bankového sektora do odvetví s najvyšším úverovým rizikom:

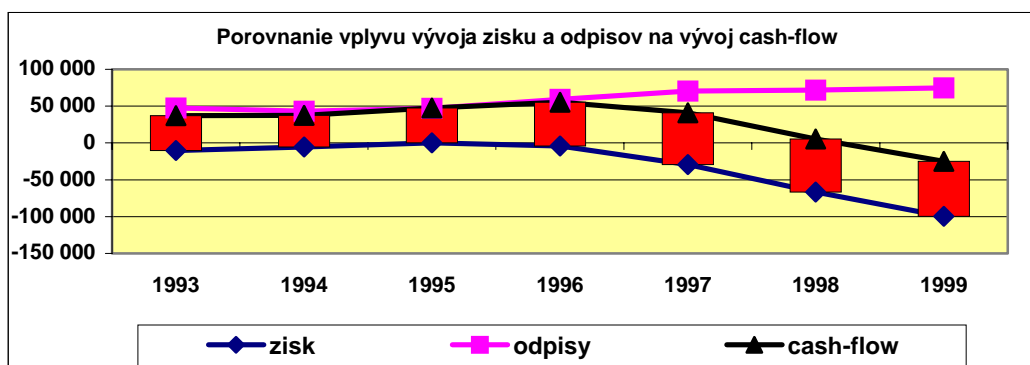
Tab. č. 7

Odvetvie/ukazovateľ	1	2	3	4	5	6
Poľnohosp., poľovn. a rybolov	35,00	0,859	46,50	0,926	81,50	0,842
Textilný, odevný a kožiarsky priemysel	44,38	0,391	35,11	0,843	79,49	0,578
Hutníctvo a strojárstvo	49,26	0,324	38,41	0,871	87,67	0,530
Dobývanie nerastných surovín	56,67	0,515	38,51	0,485	95,18	0,486
Výstavba a stavebníctvo	38,28	0,429	28,80	0,680	67,08	0,457
Elektrotechn. a elektron. priemysel	54,13	0,221	32,01	0,763	86,14	0,426
Obchod, odbyt, pohost. a ubytovanie	55,95	0,292	28,47	0,685	84,42	0,416
Ostatný priemysel	49,22	0,358	27,01	0,372	76,23	0,361
Potravinársky priemysel	54,08	0,173	22,84	0,626	76,92	0,307

- 1 = podiel krátkodobých úverov odvetvia na úveroch odvetvia celkom (v%)
- 2 = KÚR krátkodobých úverov odvetvia
- 3 = podiel dlhodobých úverov odvetvia a úveroch odvetvia celkom (v%)
- 4 = KÚR dlhodobých úverov odvetvia
- 5 = podiel krátkodobých a dlhodobých úverov spolu (v%)
- 6 = celková hodnota KÚR odvetvia

Nasledujúce grafické znázornenie dokumentuje vývoj cash-flow úverových dlžníkov. Zvýraznené pásma vyjadrujú hodnotu odpisov. Vo vzťahu k úrovni „0“ na ľavej číselnej osi umožňujú posúdiť, aká časť odpisov je pohltená stratou:

Graf č. 5

Miera „pohltenia“ odpisov bilančnou stratou sa nepretržite zvyšuje. Rozhodujúcou príčinou je doba obratu aktív jednotlivých odvetví. Od roku 1995 klesá vyprodukovaná hodnota cash-flow z 1,-Sk výnosov. V roku 1999 agregovaná hodnota cash-flow úverovo zaťaženej podnikovej sféry dosiahla zápornú hodnotu. Vývoj cash-flow v rozhodujúcej miere ovplyvňuje tvorba zisku. Odpisy ako účtovný náklad, ale nie výdavok, sú reálnym zdrojom prostredníctvom realizácie obežných aktív v tržbách. Ak je obrátkovosť podnikových aktív dlhšia ako jeden rok, hodnota odpisov zahrnutá do cenovej, resp. výrobnjej kalkulácie nie je reálnym finančným zdrojom v priebehu bežného roka. Nasledujúca tabuľka obsahuje vývoj doby obratu odvetvových aktív:

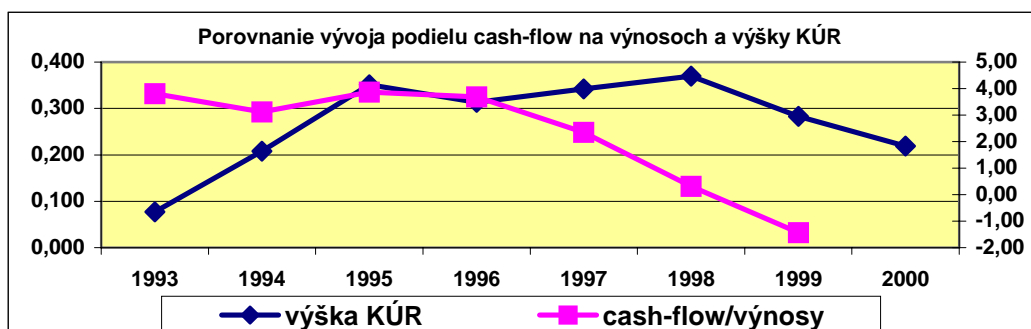
Tab. č. 8 (v dňoch)

odvetvie/rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1	676,46	860,04	778,13	726,09	629,69	613,32	620,30
3	881,44	789,03	733,71	809,92	778,33	872,48	942,05
4	369,91	341,53	343,15	301,69	263,39	276,44	282,42
5	437,82	405,74	369,70	356,99	353,86	406,24	376,30
6	548,92	487,46	428,02	385,95	361,42	267,73	248,54
7	940,70	514,18	420,96	397,50	1644,52	242,15	246,53
8	429,91	408,65	417,33	397,73	380,41	303,55	287,22
9	523,86	461,12	498,73	430,95	371,24	415,92	366,16
10	692,58	1040,12	734,04	760,91	734,57	749,80	777,79
11	442,58	396,84	371,57	323,10	296,13	242,19	259,36
12	238,57	186,83	193,95	197,73	214,85	212,16	211,33
13	491,99	530,58	497,22	613,25	561,75	520,43	439,24
14	955,99	1075,26	954,82	632,13	745,67	630,96	773,82
priemer	497,98	431,61	425,13	400,69	404,04	366,08	361,07

Vzťah medzi obrátkovosťou aktív úverových dlžníkov a časovou štruktúrou úverov alokovaných do odvetví s dlhou dobou obratu aktív vysvetľuje spomínanú vysokú všeobecnú mieru úverového rizika dlhodobých a následne krátkodobých úverov. Všeobecná miera úverového rizika je výsledkom dlhodobých porúch vo finančných tokoch úverových dlžníkov.

Nasledujúce grafické znázornenie a údaje v tabuľke dokumentujú vývoj cash-flow úverovo zaťaženej podnikovej sféry a úverového rizika. Potvrdzujú, že pokles úverového rizika v rokoch 1999-2000 je výsledkom postúpenia pohľadávok. Reálna rizikovosť podnikateľskej sféry závislej na domácich úverových zdrojoch sa nezmiernila. Opatrnosť bankového sektora je preto logická. Hodnota cash-flow úverových dlžníkov všeobecne klesá.

Graf č. 6

Tab. č. 9 (cash-flow / výnosy v%)

Odvetvie/rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1	4,41	4,77	5,21	5,09	6,34	5,43	3,83
2	13,43	10,11	9,50	8,08	7,19	8,30	6,41
3	12,74	15,34	15,45	13,25	13,36	8,28	-4,51
4	2,09	2,06	1,64	2,69	1,63	1,16	1,44
5	6,47	7,03	8,85	6,69	6,37	4,82	2,39
6	-0,26	0,91	0,46	-0,94	-3,48	-1,71	-1,59
7	-4,07	-0,12	0,48	1,90	-0,26	-1,94	0,25
8	6,39	0,19	-1,55	-1,50	-4,66	-0,05	-1,61
9	4,56	3,07	2,20	4,32	2,36	0,36	0,96
10	14,37	17,24	15,71	15,86	11,63	8,59	12,65
11	3,44	2,22	1,31	2,53	2,62	0,84	0,09
12	-0,80	-0,43	0,59	0,97	0,78	-2,16	-1,52
13	12,73	15,18	13,15	11,38	6,33	2,88	1,51
14	10,88	8,99	6,20	3,34	3,63	-2,04	-26,12
spolu	3,81	3,12	3,87	3,69	2,35	0,31	-1,43

Spomínaná opatrnosť je reakciou na reálne úverové riziko úverových dlžníkov. Niekoľkokrát bolo konštatované, že vývoj rizikovej štruktúry úverového portfólia bankového sektora ako celku v posledných dvoch rokoch je ovplyvnený postúpením pohľadávok. Nasledujúce údaje to dokumentujú:

Tab. č. 10a (podiel v % na celkovom úverovom portfóliu)

hodnota KÚR / rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
do 0,100	79,60	13,97	3,80	6,92	6,88	7,80	46,83	57,31
0,101 – 0,300	20,40	65,09	31,69	31,55	30,80	27,64	1,38	3,50
nad 0,300	-	20,94	64,51	61,53	62,32	64,56	51,79	39,19
z toho nad 0,500	-	2,28	6,62	5,80	5,45	17,26	17,27	14,50

Tab. č. 10b (podiel v % na celkovom úverovom portfóliu bez odvetvia „14“)

hodnota KÚR / rok	31.12.1998	30.6.1999	31.12.1999	31.3.2000	30.6.2000	31.12.2000
do 0,100	10,08	9,86	12,83	11,40	15,62	18,37
0,101 – 0,300	6,59	6,18	2,27	8,14	6,77	4,05
nad 0,300	83,33	83,96	84,90	80,46	77,61	77,58
z toho nad 0,500	22,28	53,73	28,32	12,35	8,15	27,86

Pri abstrahovaní od postúpených úverových pohľadávok je totiž rizikovosť úverového portfólia stále vysoká. Najmä z pohľadu vývoja stratových úverov:

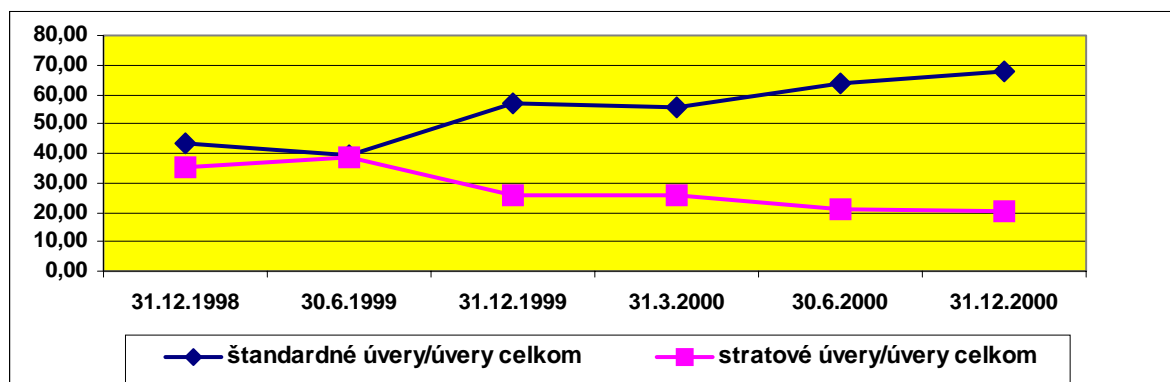
Tab. č. 11a (vývoj štandardných a stratových úverov na úveroch celkom v %)

Ukazovateľ/rok	31.12.1998	31.6.1999	31.12.1999	31.3.2000	30.6.2000	31.12.2000
štandardné	43,09	39,64	56,85	55,92	63,94	67,89
stratové	35,03	38,63	25,64	26,08	20,76	20,21

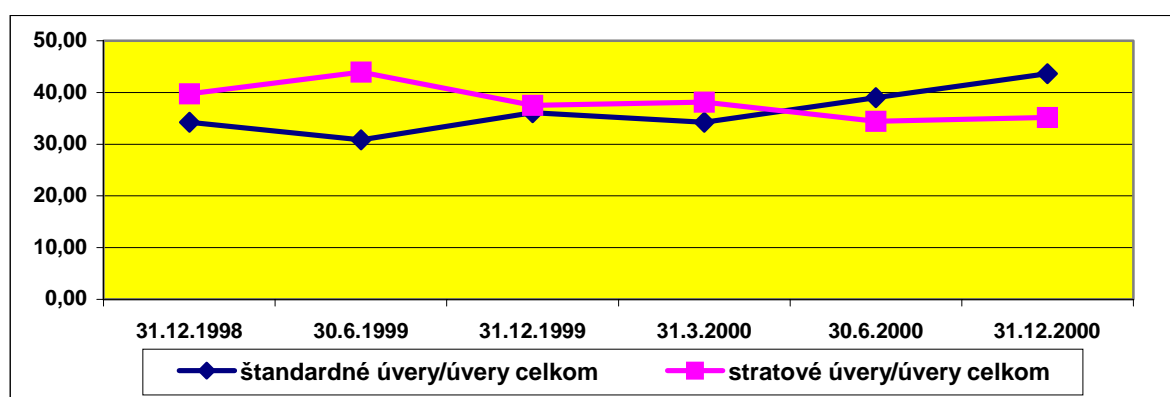
Tab. č. 11b (vývoj štandardných a stratových úverov na úveroch celkom bez odvetvia „14“)

Ukazovateľ/rok	31.12.1998	31.6.1999	31.12.1999	31.3.2000	30.6.2000	31.12.2000
štandardné	34,21	30,81	36,07	34,25	39,00	43,62
stratové	39,75	43,93	37,51	38,14	34,42	35,17

Graf č. 7a (vývoj štandardných a stratových úverov na úveroch celkom v %)

Graf č. 7b (vývoj štandardných a stratových úverov na úveroch celkom bez odvetvia „14“)

„Nožnice“ medzi vývojom podielu štandardných a stratových úverov sú pri abstrahovaní od odvetvia „14“ výrazne miernejšie. Podiel stratových úverov sa bez vplyvu postúpenia pohľadávok zmiernil minimálne. Vývoj úverového rizika však nie je len výsledkom výkonnosti úverových dlžníkov. Je ovplyvnený mierou súladu medzi obrátkovosťou podnikových aktív a podmienkami úverov, ktoré ich financujú. Je preto potrebné jednoznačne zdôrazniť: Riešením nie je neposkytovať úvery. Východiskom oživenia finančných tokov medzi bankovým sektorom a podnikovou sférou je ponúknuť úvery reálne splatné. Reálnu splatnosť v konkrétnom čase a výške určuje výkonnosť úverového dlžníka. Banka sa môže rozhodnúť, či úver, ktorý zohľadňuje reálnu obrátkovosť aktív poskytne, alebo nie. Doteraz uvedené údaje o vývoji úverového portfólia dávajú odpoveď na otázku, aká hodnota úverov poskytnutých bankovým sektorom SR vstupovala do reprodukcie zdravých finančných tokov podnikovej sféry.

Významnou prioritou analýz úverového portfólia by preto mala byť identifikácia ukazovateľov, ktoré reálne vyjadrujú fázu finančnej krízy, v ktorej sa úverový dlžník nachádza. Inak povedané, v predstihu poznať okamih, kedy poskytnutie ďalšieho úveru, resp. refinancovanie skôr poskytnutého úveru nemá rozvojový impulz. Hodnota týchto úverov je významná, odčerpáva úverové zdroje a znižuje efektívnosť ich alokácie.

Tento príspevok obsahuje iba stručnú analýzu vývoja úverového portfólia bankového sektora SR, ktorá je spracovaná v štúdiu spomínanej v úvode. Poskytuje však možnosť jednotlivým bankám porovnať svoje úverové portfólio a jeho rizikovosť podľa odvetví s priemernými hodnotami za bankový sektor ako celok.

Ďalšia časť bude venovaná vývoju vzťahov medzi základnými parametrami výkonnosti úverovo zaťaženej podnikovej sféry a vývojom úverového rizika. Analýza je spracovaná na štatisticky významnej vzorke, ktorú charakterizujú nasledujúce údaje:

Ukazovateľ /rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Počet subjektov	18 248	24 702	28 985	34 833	39 521	38 203	41 637
Aktíva	1 329 667	1 414 858	1 426 020	1 642 119	1 931 069	1 692 861	1 724 838
Hodnota úverov I.	238 524	249 414	276 734	322 053	322 640	330 843	339 101
Hodnota úverov II.	210 245	193 785	239 003	305 851	294 000	283 837	329 839
Úvery II./ Úvery I. (v %)	88,14	77,70	86,37	94,97	91,12	85,79	97,27

hodnota úverov I. = bilančná hodnota bankových úverov poskytnutých podnikovej sfére celkom okrem rezortov peňažníctva a poisťovníctva

hodnota úverov II. = bilančná hodnota úverov poskytnutá analyzovanej vzorke podnikovej sféry

úvery II./úvery I. = podiel úverov poskytnutých analyzovanej vzorke na úveroch v ekonomike

Ide o subjekty závislé na domácich úverových zdrojoch. Poznanie ich reálnej ekonomickej pozície a špecifikácia reprodukcie odvetvových finančných tokov je jedným z predpokladov poklesu úverového rizika.